

Snudebilleslægten *Thryogenes* Bedel i Danmark

(Coleoptera, Curculionidae)

Ejvind Palm

Palm, E.: *Thryogenes* Bedel in Denmark (Coleoptera, Curculionidae).
Ent. Meddr 61: 21-27. Copenhagen, Denmark, 1993. ISSN 0013-8851.

Thryogenes atrirostris Lohse is recorded as new to Denmark. Faunistic and biological data are given for this and the three other Danish species of *Thryogenes* (*festucae* Herbst, *scirrhosus* Gyllenhal, and *neris* Paykull).

Eivind Palm, Byvej 16, 4591 Føllenslev, Danmark.

Den 4. maj 1989 var jeg i Delhoved Skov ved Skarresø i NWZ. Her fandt jeg, hvad jeg troede var *Thryogenes neris* (Payk.), i pænt antal på en *Carex*-art, som på det tidspunkt stod ude i selve Skarresø. Da jeg siden undersøgte eksemplarerne, viste det sig, at de repræsenterede arten *atrirostris* Lohse, 1992 (= *fiori* sensu Hansen, 1965), som ikke før var konstateret i Danmark (eller i Norden).

Da jeg herefter undersøgte mine øvrige *Thryogenes*, opdagede jeg yderligere 5 stykker af *atrirostris* fra NEZ: Lyngby Mose 26.5.1988. Siden har jeg undersøgt materialet på Landbohøjskolen, Zoologisk Museum og Naturhistorisk Museum i Århus, foruden i flere privatsamlinger og fundet yderligere eksemplarer og findesteder. Ved denne gennemgang viste det sig, at arterne gennemgående er dårligt bestemt. Der var også fejlbestemmelser i den såkaldte »klausulsamling«, som ellers består af samlingerne fra nogle af vore dygtigste kendere af disse dyr. Årsagen er den ganske enkle, at arterne er meget variable og nøglen hos Hansen (1965) er ikke tilstrækkelig til at sikre en korrekt bestemmelse.

Undersøgelserne viste også, at *T. festucae* tilsyneladende optræder i to forskellige former i Danmark. En lille, temmelig ensartet form, som forekommer på strand-kogleaks langs kysterne, og en betydelig større, meget variabel form, som lever på sø-kogleaks i søernes bredvegetation. Tilsyneladende kendte Victor Hansen kun strandformen, idet

det kun er denne, der sidder i hans samling og angivelsen i »Danmarks Fauna« (Hansen, 1965) af størrelsen er kun 4-5 mm.

Denne opdagelse medførte, at jeg lånte eksemplarer af *T. festucae* fra Finland, Polen, Tyskland og Frankrig for at undersøge, om det i virkeligheden drejede sig om to arter. Disse undersøgelser viste, at *T. festucae* er en utrolig variabel art, både m.h.t. størrelse, tegning, pronotums form og genitaliernes bygning, men jeg har i samme materiale fundet såvel store som små eksemplarer og alle overgange derimellem. Der er således kun én art. Undersøgelse af genitalorganerne hos disse arter har også vist et meget bredt variationsspektrum hos alle arterne. Man kan derfor ikke ud fra en udpræpareret penis alene angive, hvilken art der er tale om.

Efter mine ret omfattende undersøgelser har jeg fundet frem til følgende nøgle, der således kan erstatte nøglen s. 208-209 hos Hansen (1965). Slægten er karakteriseret tilfredsstillende hos sidstnævnte.

1. Hovedet, set fra siden, stærkt nedtrykt lige foran snudens rod (Fig. 1). Snuden næsten altid mørkebrun eller sort
..... 2a. *atrirostris*
- Hovedet, set fra siden, ikke, eller kun meget lidt, nedtrykt foran snudens rod (Fig. 2). Snuden rødbrun, brun eller rød 2
2. Følehornsskaftet ensfarvet rødbrunt. 6. sribemellemrum og de følgende næsten udelukkende beklædt med hårtynde skæl 3. *scirrhosus*

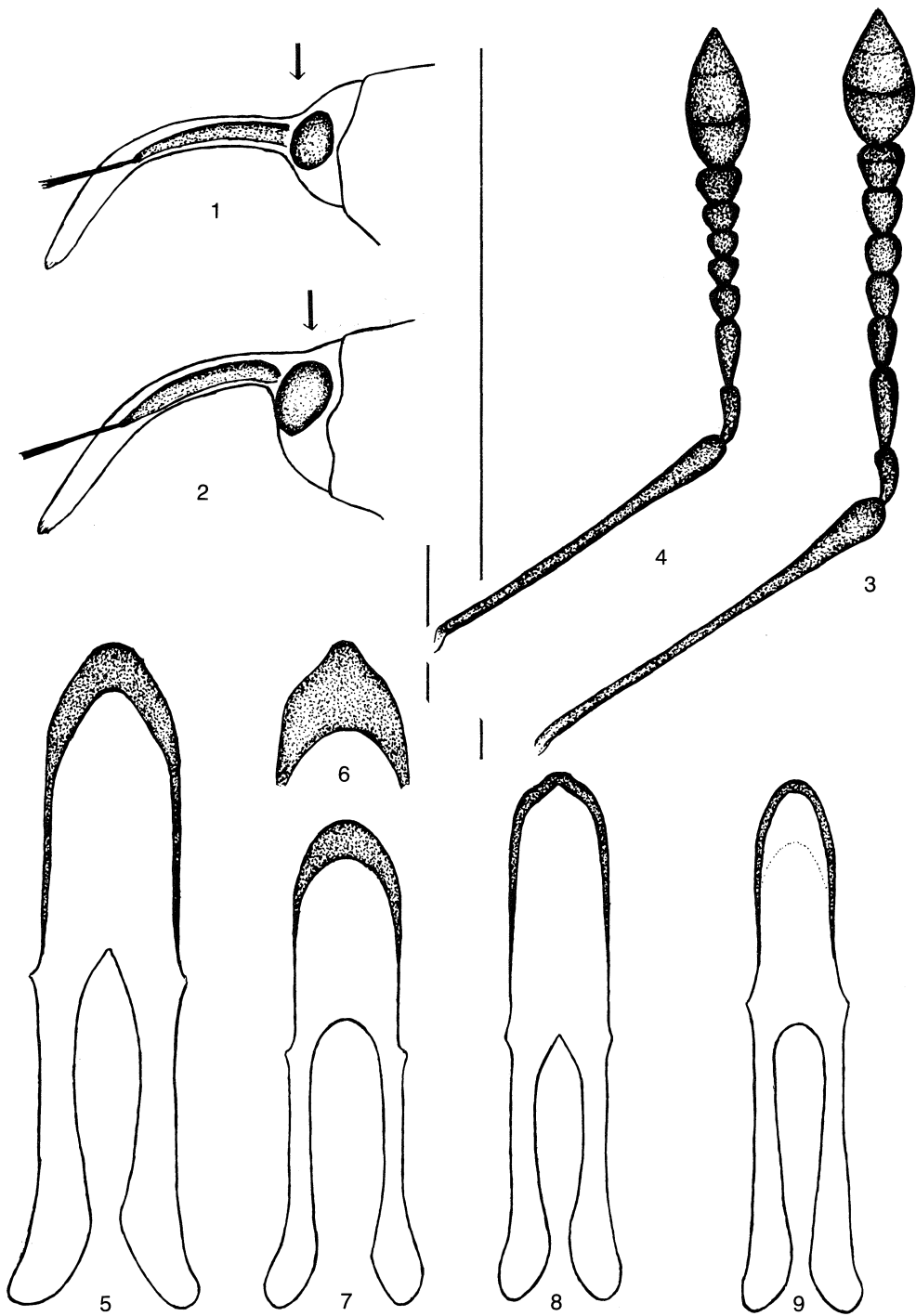

Fig. 1, 2. Snuden og hovedet, set i profil, af hunner af 1, *Thyrogenes atrirostris* og 2, *T. nereis*. Hos hannerne er snuden tydeligt længere hos *atrirostris* end hos *nereis*.

Fig. 3, 4. Følehorn af 3, *T. festucae* og 4, *T. nereis*.

Fig. 5-9. Penis af 5, *T. festucae*; 6, samme, strandform; 7, *T. scirrhosus*; 8, *T. nereis*; 9, *T. atrirostris*.

- Følehornsskaftet sort eller mørkebrunt, oftest med lysere rod. 6. sribemellemrum og de følgende beklædt med brede, ovale skæl i hele sin udstrækning 3
- 3. Større art (4-8 mm). Følehornene langstrakte (Fig. 3). 3. svøbeled længere end bredt, 6. led ikke tværbredt . . . 1. *festucae*
- Mindre art (3-4,5 mm). Følehornene kortere (Fig. 4). 3. svøbeled ca. så langt som bredt, 6. led tværbredt 2. *nereis*

***T. festucae* (Herbst, 1795)**

Fig. 3, 5, 6, 10, 14.

Arten er i reglen kendelig på størrelsen. Mindre eksemplarer kan imidlertid volde store bestemmelsesproblemer. I samlingerne er det især *T. scirrhosus*, der har været sammenblandet med *festucae*, først og fremmest fordi 3. svøbeled hos denne art hyppigt er længere end bredt, og fordi eksemplarer af *festucae* med temmelig sparsom skælkledning forekommer. Hele følehornssvøben er dog mere langstrakt hos *festucae* og skaftet er brunt med lysere rod, i modsætning til hos *scirrhosus*.

Arten er meget variabel med hensyn til tegning, pronotums facon og hannens penisform. Penis er dog større hos denne art end hos de øvrige, og det forreste, stærkere sklerotiserede område bredere (Fig. 5,6).

Arten lever på sø-kogleaks, *Scirpus lacustris* L., hvor jeg flere gange i juni har iagttaget parring på stråene. Æggene lægges i stænglen. Larven lever i stænglen og forpupper sig i den øverste del af larvegangen. Imagines er udhærdede i august-september, hvor de forlader stænglerne og overvintrer i jorden (Dieckmann, 1986). Imago træffes af og til i opskyl i den kolde årstid. Ved kysterne lever arten i strand-kogleaks, *S. maritima* L. Hoffmann (1958) oplyser, at han har fundet larven i *Carex*, hvilket formentlig er en forveksling med en af de øvrige arter.

I Danmark er arten udbredt, men sjælden (Fig. 14). Jeg har ikke set belægseksemplarer fra Bornholm, og jeg har selv i 1988 ledt ret intenst på sø-kogleaks men uden held. Bangsholt (1965) angiver dog et eksemplar fra Dueodde 8.6.1954 (U. Kornerup). På flere af de kendte findesteder har arten dog op-

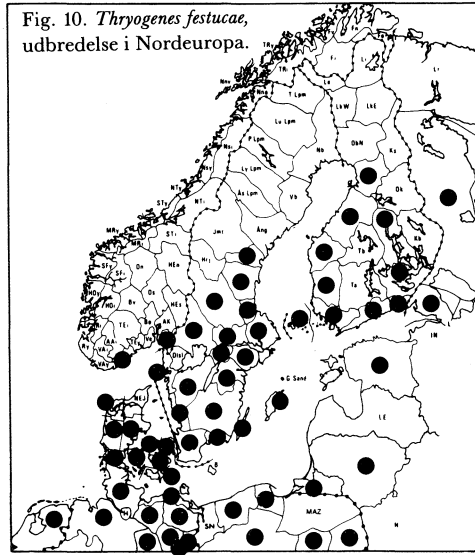

Fig. 10. *Thryogenes festucae*, udbredelse i Nordeuropa.

trådt i antal. På indlandslokaliteterne overses arten dog let, da sø-kogleaks oftest står yderst i søernes bredvegetation, hvor der ofte er dybt vand. (Jeg har selv brugt kano et par gange og med held fundet arten på denne måde). Udbredelsen mod nord fremgår af kortet (Fig. 10). Arten forekommer i øvrigt i hele Europa og i Sibirien (Dieckmann, 1986).

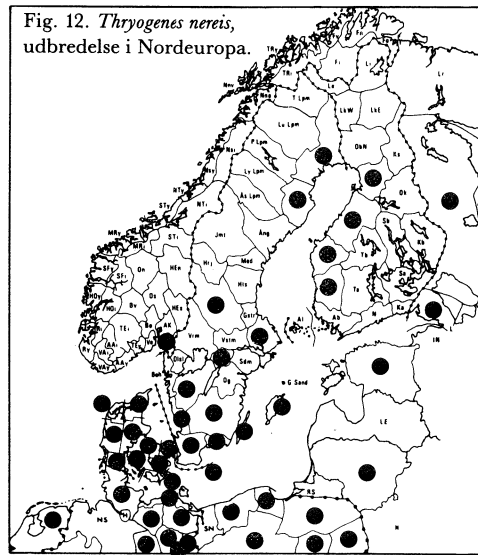
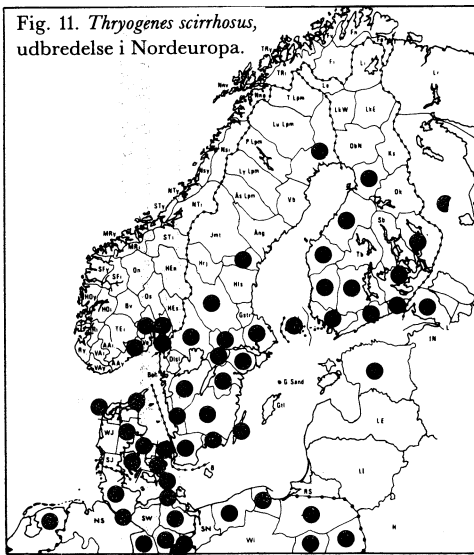
***T. scirrhosus* (Gyllenhal, 1836)**

Fig. 7, 11, 15.

Arten kendes på de i nøglen nævnte kendetegn. Den er normalt ikke skælkklædt som de øvrige og fremstår derfor mørkere brun, lidt spættet. Der er oftest to kraftige, lyse pletter bagtil. Arten har, ligesom *T. festucae*, lidt bredere vingedækker end *atriostris* og *nereis*. Penis er bred og afstudet (Fig. 7).

Arten lever på pindsvineknop (*Sparganium*), og Dieckmann (1986) har ved fodringsforsøg vist, at arten valgte denne plante og gnavede små huller i planterne, mens den vragede andre sumpplanter. Selv har jeg flere gange sidst på sommeren fundet imago dybt nede i skederne mellem stængel og blade på denne plante. Arten overvintrer i jorden og er fremme om foråret.

I Danmark er arten sjælden. I Jylland er

den kun fundet få steder. EJ: Bredballe (O. Vagtholm-Jensen); NWJ: Tormål Sø 23.2.1990 (O. Mehl); og NEJ: Løkken 24.6.1982 (P. Jørum). Fra Fyn foreligger der ingen fund efter 1950 og på Sjælland og Lolland-Falster er arten kun enkelte steder fundet talrigt i nyere tid (Fig. 15). Udbredelsen i Nordeuropa fremgår af kortet (Fig. 11). Arten kendes iverigt i Mellem- og Østeuropa, men den er ingen steder almindelig (Dieckmann, 1986).

T. nereis (Paykull, 1800)

Fig. 2, 4, 8, 12, 16.

Arten er kendelig på de i nøglen angivne karakterer. Den har iverigt lidt smallere vingedækker end *festucae* og *scirrhosus*, hvidgul med en ret aflang, temmelig variabel, mørkere plet midt på ryggen. Penis er temmelig variabel, men normalt trukket ud mod spidsen (Fig. 8).

Arten lever først og fremmest på almindelig sumpstrå, *Eleocharis palustris* (L.), og jeg har fundet arten overalt, hvor jeg har ledt på denne plante i Jylland, men den er også fundet i antal på andre arter af *Eleocharis* og *Scirpus*.

Imago gnaver i stængel og blomst. Den overvintrer og går i maj op i planterne, par-

rer sig og lægger æg. Jeg har ofte fundet arten i parring i maj eller først i juni. Larverne lever i den nederste halvdel af stænglen og er fuldvoksen ca. 1. juli, hvor forpupningen finder sted. Imago klækker i august (Urban, 1914). Imago er fremme på planterne hele forsommeren, men jeg har ikke fundet arten senere end 2. august. Om vinteren optræder den undertiden i opskyl, men den kommer næppe frem og gnaver om efteråret.

I Danmark er *T. nereis* den almindeligste art i slægten (Fig. 16). I Jylland er den udbredt og talrig overalt, hvor foderplanten forekommer, d.v.s. ved lavvandede søbedder. I Nordsjælland er der mange gamle fund, men ikke mange nyere. Øst for Storebælt er lokaliteterne mere spredt, først og fremmest p.g.a. jordbunden og den almindelige tendens til at fjerne vandhuller fra markerne. Fra LFM kendes kun ét fund fra Virket Sø (ZMUC).

Udbredelsen i Nordeuropa fremgår af fig. 12. Arten forekommer iverigt i Europa, Sibirien og Mongoliet (Dieckmann, 1986).

T. atrirostris Lohse, 1992

Fig. 1, 9, 13, 17.

Arten er først opdaget sent og overses sikkert af og til mellem de andre små arter, først og

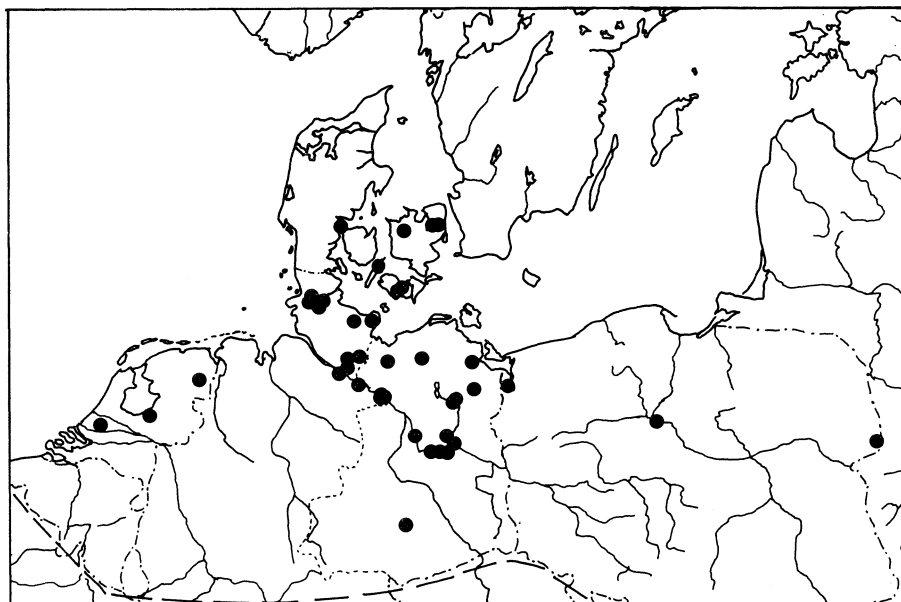

Fig. 13. *Thryogenes atrirostris*, udbredelse i Nord- og Mellemeuropa.

fremmest *T. nereis*. Arten ligner i tegning mest *T. scirrhosus*, i bygning mest *T. nereis*. Arten kan altid kendes på indtrykket i panden (Fig. 1) og er derfor i virkeligheden den lettest kendelige af arterne. Hos *atrirostris* er spermatheca næsten dobbelt så stor som hos *nereis* og *festucae*. Penis er temmelig variabel, men mere slank mod spidsen end hos *T. nereis* (Fig. 9). Snuden er desuden tydeligt længere, mørkere og slankere, og er kraftigere udvidet mod spidsen hos begge køn end hos *T. nereis*.

Arten lever ifølge Dieckmann (1986) på top-star, *Carex paniculata* L., og alle de danske fund er gjort på denne plante. Imago gnaver i bladene og larven kan findes i den nederste del af stænglen fra sidst i juni til juli. Den forpupper sig i august i stænglen og klækker sidst i august (Dieckmann, 1986). Jeg har med jævne mellemrum besøgt lokaliteten ved Skarresø og fundet imagines i varierende mængde hele vinteren. Imagines opholder sig på eller mellem stråene i bunden af tuerne, hvor overvintringen foregår. Om foråret kravler arten længere op, hvor også parringen foregår i maj.

Arten kendes i Danmark nu fra følgende

steder (Fig. 17): EJ: Rands Fjord v. Egeskov fl. stk. 9.4.1990 (J. Runge), i antal senere (O. Vagtholm-Jensen, V. Mahler); F: Tranekær 3 stk. 17.5.1935 (N. Høeg) (ZMUC); LFM: Engestofte Mose 1 stk. 3.6.1990 (V. Mahler, P. Jørum), Søholt antal 15.6.1991 (P. Jørum); NWZ: Delhoved Skov v. Skarresø fl. stk. 4.5.1989 (E. Palm) og talrige gange senere (E. Palm m.fl.); NEZ: Lyngby Mose 14.6.1947 (A. Sørensen) (NHMA), 5 stk. 26.5.1988 (E. Palm) og Farum Sø 3 stk. 30.5.1955 (Johs. Petersen) (ZMUC). På kortet er der også det nordligste tyske findested indtegnet: Winnert v. Husum 21.5.1983 (H. Meybohm).

Arten har en meget begrænset udbredelse, idet eksemplarerne fra det sydlige Mellemeuropa og Sydeuropa tilhører den rigtige *T. fiorii* (Lohse, 1992). På kortet (fig. 13) er indtegnet alle mig bekendte fundsteder.

En tak skal lyde til alle de personer, som har bidraget til denne undersøgelse. Tak til K. Renner, Bielefeld, for lån af dyr, til R. Gædike, Eberswalde, for formidling af lån fra Deutsche Entomologische Institut i Eberswalde, til J. Kania, Wroclaw for lån af dyr, til

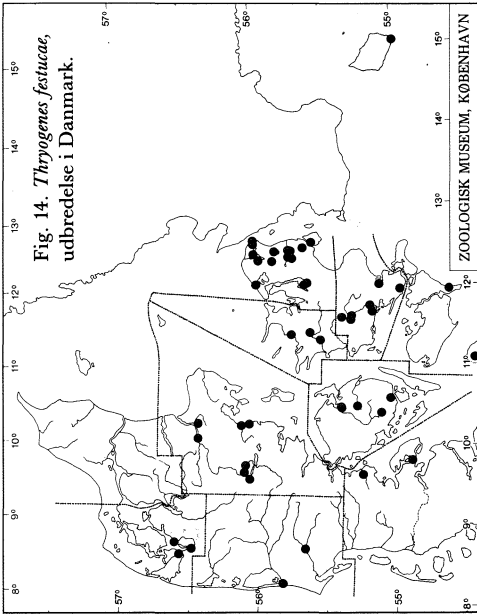

Fig. 14. *Thyrogens festucae*,
udbredelse i Danmark.

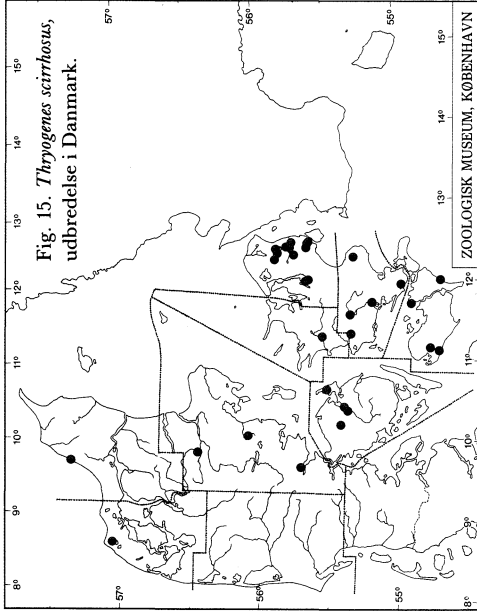

Fig. 15. *Thyrogens scirritus*,
udbredelse i Danmark.

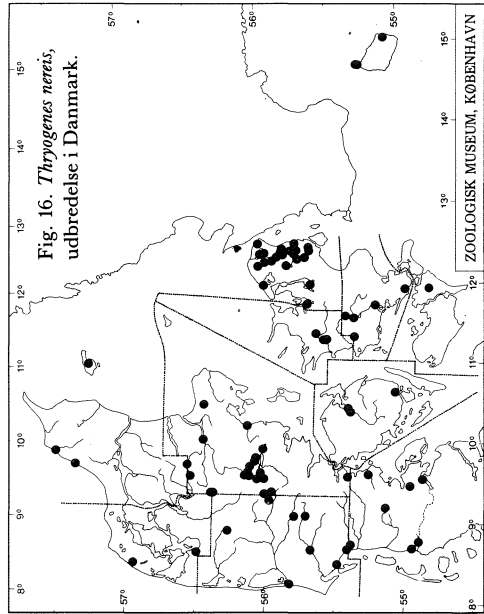

Fig. 16. *Thyrogens nereis*,
udbredelse i Danmark.

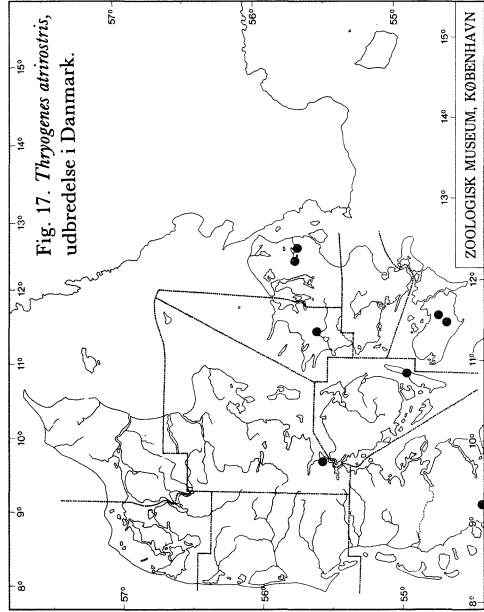

Fig. 17. *Thyrogens atrirostris*,
udbredelse i Danmark.

O. Biström for formidling af lån fra Zoologisk Museum i Helsingfors, til A. G. Lohse, Hamburg, for oplysninger om udbredelse, til H. Meybohm Stelle, ligeledes for oplysninger om udbredelse, til M. Wanat, Wroclaw for oplysninger om udbredelsen i Polen,

til H. Silfverberg, Helsingfors for udbredelseskort, til V. Mahler og M. Hansen for kritisk gennemlæsning af forskellige udgaver af manus, og til samtlige danske samlere, hvis dyr jeg har måttet undersøge.

Litteratur

- Bangsholt, F., 1965. Bidrag til kendskabet til Bornholms billefauna (Coleoptera). – *Entomologiske Meddelelser* 34: 125-133.
- Brakman, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. – *Monographiën van de Nederlandsche Entomologische Vereniging* 2: 1-219.
- Dieckmann, L., 1986. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera – Curculionidae (Erirhinae). – *Beiträge zur Entomologie* 36: 119-181.
- Gebien, H., 1947. Die Käfer des Niederelbegebietes und Schleswig-Holsteins. Teil VIII. – *Verhandlungen des Vereins für naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg* 29: 3-47.
- Hansen, V., 1965. Biller XXI. Snudebiller. – *Danmarks Fauna* 69: 524 pp.
- Hoffmann, A., 1958. Coléoptères Curculionides. 3e partie. – *Faune de France* 62: 1209-1830.
- Lohse, A. G., 1983. (i) Freude, H., Harde, K. W. & Lohse, A. G., *Die Käfer Mitteleuropas* 11: 1-342. Krefeld.
- Lohse, A. G., 1992. Die Rüsselkäfer-Arten um *Thryogenes fiorii* Zumpt. – *Deutsche entomologische Zeitschrift* N. F. 4-5: 369-71.
- Papperitz, R., 1979. 1962. Faunistische Notizen aus Deutschland, vorwiegend Niedersachsen (Staph., Colyd., Scapt., Curc., Scolyt.) – *Entomologische Blätter für Systematik und Biologie der Käfer* 74: 182.
- Smreczynski, S., 1972. Podrodzina Curculionidae. – *Klucze do oznaczania owadów polski*. 19: Coleoptera Zeszyt 98d: Curculionidae 195 pp. Warszawa.
- Urban, C., 1914. Beiträge zur Lebensgeschichte der Käfer II. – *Entomologische Blätter für Systematik und Biologie der Käfer* 10: 27-32, 90-96.
- Zumpt, F., 1928. *Thryogenes Fiorii* nov. spec. – *Coleopterologisches Centralblatt* 2: 277-278.
- 1928-1930. Revision der Genera *Notaris* Germ., *Lepinodotaris* m., *Thryogenes* Bed., *Grypus* Germ., *Icaris* Tourn. und *Picianus* m. (Col. Curc.). – *Coleopterologisches Centralblatt* 3: 213-239, 4: 55-72, 140-147.